

Oikeusministeriölle**Lastensuojelun Keskusliiton lausunto****Lastensuojelun Keskusliiton lausunto: Käsittely- ja oikeusjärjestyksen muuttaminen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevissa asioissa****Viite: OM 5/41/2013**

Lastensuojelun Keskusliitto kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua työryhmän mietinnöstä ”Käsittely- ja oikeusjärjestyksen muuttaminen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevissa asioissa”.

Lastensuojelun Keskusliitto keskittyy lausunnossaan tarkastelemaan työryhmän ehdotusta eräiden kansainvälisten perheoikeudellisten asioiden osalta¹.

Työryhmän keskeiset ehdotukset

Työryhmä esittää, että eräiden kansainvälisten perheoikeudellisten asioiden osalta Helsingin hovioikeudessa nykyään ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltävät ulkomaisen päätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista koskevat asiat samoin kuin lapsen palauttamista koskevat asiat käsiteltäisiin ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin käräjäoikeudessa.

Helsingin käräjäoikeuden ratkaisuun haettaisiin muutosta Helsingin hovioikeudelta ja edelleen korkeimmalta oikeudelta, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Ehdotuksessa todetaan, että molemmat asiaryhmät soveltuisivat jatkokäsittelyluvan piiriin.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto kiinnittää lausunnossaan huomiota ennen kaikkea seuraaviin asioihin:

- Eräät lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat: Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä sitä, että asian käsittelyyn tuomioistuimessa on riittävästi erikoistunutta asiantuntemusta. Jos em. asiat päädytään esityksen mukaisesti siirtämään Helsingin käräjäoikeuteen, keskusliitto pitää esitetyistä vaihtoehtoista parhaana muutoksenhaun osalta esitettyä kolmiportaista mallia.

¹ Ulkomaisen päätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista koskevat perheoikeudelliset asiat (1. adoptiolain (22/2012) 71, 73, 74 ja 75 §:ssä tarkoitetut ulkomaisen adoption tai sen purkamisen vahvistamista koskevat asiat ja 2. lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 25 §:ssä (186/1994) tarkoitetut asiat, jotka koskevat sellaisen päätöksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa, joka on annettu muussa vieraassa valtiossa kuin Pohjoismaassa ja joka ei myöskään kuulu Bryssel II a -asetuksen soveltamisalaan) ja lapsen palauttamista koskevat asiat.

- Ulkomaisen adoption tai sen purkamisen vahvistamista koskevat asiat: Keskusliitto arvostaa nykyistä mallia, jossa asioiden käsittelyn ensimmäisenä oikeusasteena on Helsingin hovioikeus ja asiassa voi hakea muutosta suoraan korkeimmalta oikeudelta ilman valituslupaa. Lastensuojelun Keskusliitto pitää välttämättömänä, että asiat on keskitetty yhteen tuomioistuimeen, jolla on riittävä asiantuntemus ja kokemus ulkomaisen adoption tai sen purkamisen vahvistamisessa.
- Lapsen palauttamista koskevat asiat: Lastensuojelun Keskusliitto yhtyy työryhmän esityksessä esitettyyn eriävään mielipiteeseen eräistä kansainvälisistä perheoikeudellisista asioista. Eriävässä mielipiteessä esitetään, että ensisijaisesti ns. lapsikaappausten käsittely pitäisi säilyttää ennallaan, eli hakemukset käsittelee ensimmäisenä asteena Helsingin hovioikeus, jonka päätöksestä olisi suora valitusoikeus korkeimpaan oikeuteen.

Yksityisoikeuden alaa koskevassa yleissopimuksessa kansainvälisestä lapsikaappauksesta (SopS 57/1994, Haagin lapsikaappausopimus) sekä Eurooppalaisessa yleissopimuksessa lastenhoitoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta (SopS 56/1994) todetaan johdanto-osassa, että lapsen etu on kaikkein tärkeimmällä sijalla lapsen huoltoa koskevissa kysymyksissä.

Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (LOS) veloitetaan ottamaan ensisijaisesti huomioon lapsen etu (**3 artikla**) kaikissa sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia. **LOS 11 artikla** velvoittaa sopimusvaltiot torjumaan lapsikaappauksia sekä ryhtymään toimiin ehkäistäkseen lasten laittomat maasta kuljetukset ja ulkomailta palauttamatta jättämiset ja tässä tarkoituksessa valtiot edistävät kahden- ja monenvälisten sopimusten tekemistä tai olemassa oleviin sopimuksiin liittymistä.

LOS 18 artiklan mukaan sopimusvaltiot pyrkivät takaamaan sen periaatteen tunnustamisen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä ja lapsen edun on määrättävä heidän toimintaansa. **LOS 8 artikla** sitouttaa sopimusvaltiot kunnioittamaan lapsen oikeutta säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa kuten lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin laittomasti puututaan. **LOS 9 artiklassa** sopimusvaltiot ilmoittavat kunnioittavansa vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi kun se on lapsen edun vastaista. Lapsen ja vanhemman välinen yhteydenpito on oikeusjärjestyksen erityisessä suojelussa, sillä oikeus yhteydenpitoon on sekä lapsen että vanhemman ihmisoikeus. **LOS 10 artiklassa** taataan lapselle, jonka vanhemmat asuvat eri valtioissa, oikeus säännöllisesti ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä molempiin vanhempiinsa.

Eurooppalainen yleissopimus lasten adoptiosta (SopS 39/2012) edellyttää huomion kiinnittämistä Lapsen oikeuksien yleissopimukseen² ja erityisesti sen **21 artiklaan** ja vaatii jäsenvaltioita tunnustamaan, että lapsen edun huomioon ottaminen on ensisijaisen tärkeää. LOS 21 artikla määrittää lapsen edun tärkeimmäksi kaikessa adoptiotoiminnassa ja asettaa vähimmäisvaatimukset adoptiomenettelylle.

² myös Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suosituksen 1443 (2000) "Kansainvälinen adoptio: Lasten oikeuksien kunnioittaminen" Recommendation 1443 (2000) International adoption: respecting children's rights.
<http://assembly.coe.int/mainf.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta00/erec1443.htm>

Eräät lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat³

Lastensuojelun Keskusliitto ei ota suoraa kantaa siihen, minkä tuomioistuimen tai viranomaisen tulisi olla toimivaltainen vieraassa valtiossa annetun lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvän päätöksen tunnustamista koskevissa asioissa. Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä sitä, että asian käsittelyyn tuomioistuimessa on riittävästi erikoistunutta asiantuntemusta. Asiat ovat kuitenkin edelleen suhteellisen harvinaisia⁴ ja vaativat erityistä osaamista tuomioistuimelta, josta syystä keskittämisen yhteen tuomioistuimeen on perusteltua.

Työryhmän mietinnössä tuodaan esille, että nykyisen kokemuksen mukaan tämän asiaryhmän eksekvatuuriasiat harvoin muuttuvat riita-asioiksi. Tärkeää on kuitenkin turvata muutoksenhaku asiassa. Jos em. asiat päädytään esityksen mukaisesti siirtämään Helsingin käräjäoikeuteen, keskusliitto pitää esitetyistä vaihtoehtoista parhaana mallia, jossa käräjäoikeuden antamaan ratkaisuun haettaisiin muutosta normaaliin tapaan Helsingin hovioikeudelta, jonka ratkaisusta olisi edelleen valituslupaa edellyttävä muutoksenhakuoikeus korkeimpaan oikeuteen.

Ulkomaisen adoption tai sen purkamisen vahvistamista koskevat asiat

Lastensuojelun Keskusliitto haluaa tuoda esille, että ulkomaisen adoption tai sen purkamisen vahvistamista koskevia asioita on keskusliiton adoptioasioissa toimivien jäsenjärjestöjen ja yhteistyötahojen keskuudessa pidetty erittäin vaativina. Lastensuojelun Keskusliitto pitää välttämättömänä, että asiat on keskitetty yhteen tuomioistuimeen, jolla on riittävä asiantuntemus ja kokemus ulkomaisen adoption tai sen purkamisen vahvistamisesta. Keskusliitto arvostaa nykyistä mallia, jossa asioiden käsittelyn ensimmäisenä oikeusasteena on Helsingin hovioikeus ja asiassa voi hakea muutosta suoraan korkeimmalta oikeudelta ilman valituslupaa.

Adoptiolain (22/2012) esitöissä muutoksenhakuoikeutta korkeimpaan oikeuteen ilman valituslupaa perusteltiin⁵ oikeusturvan parantamisella. Asialla on merkitystä myös asian joutuisuuden kannalta. Jos päädytään työryhmän esittämään malliin eli normaaliin kolmiportaiseen käsittelyjärjestykseen, se tulee todennäköisesti pidentämään prosessia. Jo adoptiolain esitöihin viitaten, missään tapauksessa asiaan ei tulisi harkita vaihtoehtoa, jossa käräjäoikeuden päätöksestä haettaisiin suoraan muutosta valituslupan kautta korkeimmalta oikeudelta, kuten ehdotettiin yhdessä työryhmän mallissa.

Lapsen palauttamista koskevat asiat

Lastensuojelun Keskusliitto pitää työryhmän esitystä lapsen palauttamista koskevissa asioissa ongelmallisena. Tätä asiaryhmää tulisi harkita täysin erillisenä esityksessä esille tuoduista ulkomaisen päätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista koskevista perheoikeudellisista asioista, sillä kyse on myös asiaratkaisusta, jolla on erittäin suuri merkitys lapsen edun ja hyvinvoinnin toteutumisen kannalta.

³ Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 25 §:ssä (186/1994) tarkoitetut asiat, jotka koskevat sellaisen päätöksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa, joka on annettu muussa vieraassa valtiossa kuin Pohjoismaassa ja joka ei myöskään kuulu Bryssel II -asetuksen soveltamisalaan.

⁴ Käsittely- ja oikeusastejärjestyksen muuttaminen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevissa asioissa. OM 2/2014: Kansainvälisiä asioita: Helsingin hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltäviä eksekvatuuriasioita on vuosittain n. 170. Näistä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta, elatusta, adoptiota tai isyyttä koskevan ulkomaisen päätöksen vahvistamista koskevia asioita on ollut n. 40 / vuosi. Muutoksenhaku näissä asioissa on ollut hyvin harvinaista. s. 21.

⁵ HE 47/2011 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta: ”Oikeusturvan parantamiseksi ehdotetaan lisäksi, että Helsingin hovioikeuden päätökseen ulkomaisen adoptiopäätöksen tunnustamista koskevassa asiassa saisi vastaisuudessa hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta.” ”Hovioikeuden ratkaisuun 71, 74 tai 75 §:ssä tarkoitettussa asiassa saisi hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta. Koska kyse on muutoksenhausta hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asiassa, muutoksenhakuun ei tarvita valituslupaa ja valitusaika on 30 päivää siitä päivästä, jona hovioikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin.”

Lapsen palauttamista koskevien asioiden käsittely tuomioistuimessa vaatii erityistä asiantuntemusta⁶, jota mitä ilmeisimmin on Helsingin hovioikeudelle vuosien toiminnan myötä muotoutunut. Vaikka lapsen palauttamista koskevia asioita on vuositasolla vähän⁷, ne vaativat runsaasti työtä ja sisältöosaamista. Keskusliitto suhtautuu epäileväisesti siihen, että asiantuntemuksen siirtäminen Helsingin hovioikeudesta Helsingin käräjäoikeuteen olisi yksikertaisesti, varmasti ja riittävällä joutuisuudella toteutettavissa.

Lastensuojelun Keskusliitto yhtyy työryhmän esityksessä esitettyyn eriävään mielipiteeseen⁸ eräistä kansainvälisistä perheoikeudellisista asioista. Eriävässä mielipiteessä esitetään, että ensisijaisesti ns. lapsikaappausten käsittely pitäisi säilyttää ennallaan, eli hakemukset käsittelee ensimmäisenä asteen Helsingin hovioikeus, jonka päätöksestä olisi suora valitusoikeus korkeimpaan oikeuteen.

Hallituksen esityksessä (HE 60/1993 vp)⁹ perustellaan yksityiskohtaisesti, miksi asian, joka koskee Suomessa olevan lapsen palauttamista, tutkisi ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin hovioikeus. Asiaa on perusteltu mm. sillä, että ”on pidettävä tärkeänä, että kansainväliseen sopimukseen perustuvan lainsäädännön tulkinta Suomessa muodostuu yhdenmukaiseksi. Sen vuoksi ratkaisuvälillä on aiheellista keskittää sellaiselle tuomioistuimelle, jolla on aikaisempaa kokemusta ja asiantuntemusta kansainvälisluontoisissa asioissa.” Hallituksen esityksessä myös arvioitiin, että lapsen palauttamista koskevien oikeudenkäyntien määrä muodostuu vuosittain suhteellisen vähäiseksi, eivätkä niiden arvioitu merkitsevästi lisäävän Helsingin hovioikeuden työtehtäviä.

Lastensuojelun Keskusliitto haluaa tuoda esille, että lapsen hyvinvoinnin kannalta nk. lapsikaappauksella on aina merkittäviä vaikutuksia¹⁰. Asian käsittelemisen joutuisuudella on suuri merkitys lapsen edun kannalta mutta muutoksenhakujärjestelmän on kyettävä myös muutoin turvaamaan asian laadun ja merkittävyyden edellyttämät oikeusturvan takeet. Keskusliitto pitää hyvänä nykyistä menettelyä, jossa Helsingin hovioikeuden päätökseen on mahdollisuus hakea muutosta Korkeimmalta oikeudelta suoraan ilman valituslupaa. Oikeusturvan toteutumisen kannalta on ehdottoman tärkeää, ettei muutoksenhaku Korkeimpaan oikeuteen jatkossakaan edellyttäisi valituslupaa.

Lopuksi

Jos esityksessä esiin tuoduissa eräissä kansainvälisissä perheoikeudellisissa asioissa päädytään siihen ratkaisuun, että Helsingin käräjäoikeus käsittelee asioita ensimmäisenä oikeusasteena ja muutoksenhaussa noudatettaisiin normaalia kolmiportaista käsittelyjärjestystä, keskusliitto haluaa kiinnittää lausunnossaan huomiota vielä seuraaviin seikkoihin.

Kaiken kaikkiaan keskusliitto pitää oikeusturvan toteutumisen kannalta erittäin kyseenalaisena työryhmän esille nostamaa harkintaa siitä, että jatkokäsittelylupajärjestelmä, ulotettaisiin koskemaan perheoikeudellisia hakemusasioita ja tällöin mahdollisesti myös eksekvatuuriasiat ja lapsen palauttamista koskevat asiat kuuluisivat sen piiriin¹¹. Keskusliitto painottaa, että ensimmäisen asteen ratkaisun oikeellisuus on ehdottomasti tosiasiallisesti voitava tutkia, kun kysymys on lapsen edun kannalta merkittävistä asioista.

⁶ Markku Helin: Eurooppalaiset lapsikaappaussäännökset. Defensor Legis N:o 4/2004; Sanna Koulu: Lapsikaappaukset KKO:n uusimmassa käytännössä. Defensor Legis N:o 5/2010

⁷ Käsittely- ja oikeusastejärjestyksen muuttaminen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskeissa asioissa. OM 2/2014: Lapsen palauttamista koskevia asioita on ollut Helsingin hovioikeudessa vuosittain alle kymmenen. s. 21.

⁸ Eriävän mielipiteen työryhmän mietintöön eräiden kansainvälisten perheoikeudellisten asioiden osalta jättivät asianajajat Jussi Saarikivi ja Hilka Salmenkylä. Käsittely- ja oikeusastejärjestyksen muuttaminen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskeissa asioissa. OM 2/2014.

⁹ HE 60/1993 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain sekä ulkomailta annetun elätuspäätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 8 §:n muuttamisesta.

¹⁰ Marilyn Freeman: International child abduction. The Effects. The reunite Research Unit. 2006.

¹¹ Käsittely- ja oikeusastejärjestyksen muuttaminen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskeissa asioissa. OM 2/2014. s. 39.

Lastensuojelun Keskusliitto ei pidä myöskään riittävänä vain esityksessä lapsenhuoltolain 31 §:n (*Toimivaltainen tuomioistuim*) yksityiskohtaisissa perusteluissa mainittua kohtaa tuomioistuimen kokoonpanosta. Keskusliitto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että lain tasolla tulee erikseen säätää, että käräjänotaari ei yksin voisi ratkaista lapsikaappausasioita¹². Keskusliitto haluaa myös korostaa, että perusteluissa on liian epämääräisesti ohjeistettu ratkaisemaan lapsen palauttamista koskeva riita-asia kolmen tuomarin kokoonpanossa. Asia tulisi ilmaista velvoittavammin perusteluissa.¹³ Asian merkitys korostuu huomattavasti, jos jatkokäsittelylupajärjestelmän uudistaminen toteutuu edellä mainitun kaltaisesti.

¹² Käräjäoikeuslaki 17 §.

¹³ Käsittely- ja oikeusastejärjestyksen muuttaminen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskeissa asioissa. OM 2/2014. s. 51-52.